

Nyt om klima

Klimadebatten foregår
24. november 2014 og
3. marts 2015

side 2

Finansiering – et varmt
emne, også i EU

side 3

AquaDjurs om
»Havvand på land«

side 4

Vandet fra landet

side 5

Regionen får styr på
sine bygninger

side 6

Tre artikler om den nye
viden

side 7-11

Forvirring – om anlæg
af diger og
kystbeskyttelse

side 7

Trigger planning

side 8

Samskab byudvikling
og klimasikring

side 10

Nr. 01
19. november 2014
Nyt om klimatilpasning

Klimatilpasning i samarbejde

At skabe fælles løsninger på fælles udfordringer er nøgleord, når Region Midtjylland tilrettelægger udviklingsprojekter. Det har været gennemgående i initiativerne omkring klimatilpasning, men gælder også på mange andre områder.

Velkommen til første nyhedsbrev om klimatilpasning i Region Midtjylland. Med nyhedsbrevet ønsker vi at synliggøre arbejdet med klimatilpasning i Region Midtjylland og måske give endnu flere lyst til at indgå i samarbejdet. Næste nummer kan forventes i februar 2015.

Der er skabt udviklende netværk mellem en lang række aktører på tværs af økonomiske, administrative og geografiske grænser.

Og så er der skabt mindst to virksomheder, nemlig Nationalt Vandtestcenter i Aarhus og Danish Water Technology House i Singa- pore: Danish Water Technology House i Singapore skal hjælpe danske virksomheder med at øge eksporten til Asien. Det er skabt under projektet Challenge:Water,

**CHALLENGE:
WATER**
DANISH WATER CONCEPTS

der drives af Ferskvandscentret i Silkeborg og finansieres af Region Midtjylland og EU.
www.challengewater.org

**Nationalt
Vandtestcenter**

Region Midtjylland er sammen med en række aktører bag det nationale vandtestcenter. Det har hovedkontor på Teknologisk Institut i Aarhus og blev indviet af miljøminister Kirsten Brosbøl den 24. februar 2014.

www.vandtestcenter.dk

Projektgruppen Klimatilpasning

Regional Udvikling

Nyhedsbrevet udgives af den tværfaglige projektgruppe vedrørende klimatilpasning med fokus på vand i Region Midtjylland.

Det er et talerør for parterne i netværket, og afsenderne af de enkelte artikler står selv inde for indholdet.

Redaktionen forbeholder sig ret til at tilpasse/afkorte indholdet – eventuelt kan forfattere få deres materiale til godkendelse før udgivelse.

Bidrag sendes Rolf Johnsen eller Dorthe Selmer.

Kontaktperson er projektleder Rolf Johnsen, roljoh@rm.dk, 7841 1944.

Projektgruppen består i øvrigt af:

- ▶ Anne Justesen, annjut@rm.dk
- ▶ Dorthe Selmer, dorsel@rm.dk
- ▶ Hanne Juel, hanne.juel@ru.rm.dk
- ▶ Jes Pedersen, jes.pedersen@ru.rm.dk
- ▶ Jesper Birkhøj Jensen, jesper.jensen@ru.rm.dk

Sæt

Stor politisk debat 3. marts 2015

Den 24. november 2014 tages endnu et skridt i klimadebatten i Region Midtjylland. Det sker, når netværket omkring temaet »Havvand på land« mødes på Hotel Randers.

Vi skal nå meget den dag

Først og fremmest at få fremlagt det materiale, der er udarbejdet til netværket. Derfor har vi bedt konsulenterne i dette nyhedsbrev kort at beskrive deres arbejde.

Dernæst skal netværket arbejde med deres medbragte cases og desuden planlægge, hvad der skal bringes med til et arrangement den 3. marts 2015, hvor også politikerne og andre beslutningstagere inviteres.

Det er vigtigt, at det udviklede materiale bringes i anvendelse, ikke blot hos netværkets medlemmer, men også af andre.

Derfor vil det blive tilgængeligt fra regionens hjemmeside, og vil i øvrigt blive bragt i anvendelse i andre strategiske udviklingsaktiviteter.

Vi arbejder med cases, som deltagerne har med og videreudvikler.

PROGRAM for den 24. november

- 9:00 Velkomst, herunder om forløbet, dagens formål og arbejdsmetoder
- 9:15 **Forvaltning**, v/Marianne B. Marcher Juhl, Rambøll
- 10:15 Pause
- 10:30 **Samskabende** processer, v/Helle Sofie Kaspersen, Pluss Leadership
- 11:30 **Trigger-planlægning**, v/Jesper Bredgaard, Rambøll
- 12:30 Frokost
- 13:15 Konsulenterne i panel
- 13:45 To parallelle workshops – pause indlagt
- 15:00 Dagens udbytte deles i plenum
- 15:25 Tak for i dag

Horsens Havn
Randers Havn
Thyborøn
Thorsminde
Udbyhøj

Finansiering

Et varmt emne – også i EU

Hvordan finder man penge til innovative vandprojekter? Hvor finder man de gode eksempler uden for Danmarks grænser? Hvad sker der inden for fx spildevandsrensning, oversvømmelsesrisici, genanvendelse af vand? Hvordan eksporteres innovative løsninger i EU og udenfor?

Ingen kan svare på alle disse spørgsmål. Men EU forsøger nu at tage et skridt i den rigtige retning med oprettelsen af Det Europæiske Innovationspartnerskab på vand. Det skal sætte skub i udviklingen af innovative løsninger, øge eksporten og dermed skabe vækst og beskæftigelse.

Som del af innovationspartnerskabet oprettede Kommissionen en **markedsplads**, der samler udbud, efterspørgsel, ideer, løsninger, projekter osv. inden for vandteknologi. Du kan se den her: <http://www.eip-water.eu/>, og du kan selv lægge dine data op. Her kan du lade dig inspirere til din egen udvikling og evt. finde en partner til et samarbejdsprojekt.

Et andet initiativ var dannelsen af **action groups**, som på hver deres måde er med til at fremme udviklingen på vandområdet. Region Midtjylland har deltaget aktivt i en gruppe om finansiering af vandprojekter. Du kan se en dansk version til højre, og hvis du har mod på at søge penge uden for Danmark, kan du finde inspiration her.

Der er penge at hente i EU...

... men der er også tit betingelser forbundet med at søge tilskud. Projekter skal være innovative og ofte internationale med partnere fra andre lande. Og så er der sjældent penge til anlæg. Så hvis det er det, man ønsker, kunne det være en ide at kontakte Den Europæiske Investeringsbank eller tænke i andre lånemuligheder.

Her kan du se en oversigt over nogle af de programmer:

<http://www.centraldenmark.eu/nyheder/andet/hvordan-far-man-penge-til-vandprojekter/>

Der er i øvrigt hjælp at hente hos:

Central Denmark EU Office

Telephone: +32 2 230 87 32

Email: info@centraldenmark.eu

www.centraldenmark.eu

Et kontor, der er skabt og drives i samarbejde mellem regionen og de 19 kommuner.

En deltager i »Havvand på land«

fortæller om sine oplevelser

Af *Ulrik Christensen, teknisk chef*

Det eneste rigtige er, at alle relevante parter samarbejder om løsningerne. Pas på med ikke at springe på de hurtige nemme finansieringsløsninger finansieret gennem spildevandstaksten. Få i stedet tilpasset og justeret lovgivningen, så den passer til den virkelighed og nye fremtid vi står over for

Første gang jeg stødte på regionen var ved et klimatilpasningsmøde i Allingåbro. Her blev vi udfordret på alternative tankegange og opfordret til at deltage i større projektarbejde med mange forskellige parter. Projektet blev præsenteret på en meget spændende måde og indeholdt som noget meget interessant en studietur til Holland.

Turen til Holland

Turen var planlagt i mindste detalje. Ingen tid blev spildt, da bussen var en "konferencibus", hvor vi kunne arbejde under hele turen. Der blev bl.a. arbejdet med de mange forskellige udfordringer og emner vi blev præsenteret for.

Hollændere er gode til at inddrage borgere, virksomheder og andre i projekterne. Der tænkes ofte på løsninger med flere funktioner når der investeres i de store projekter.

En klar læring af turen var for mig, at i Holland har de levet længe med store udfordringer omkring havvand på land. Her er der en klar målsætning for beskyttelse, klare retningslinjer for betaling og en professionel organisation, der står bag. Intet er

overladt til tilfældighederne. Alt er trimmet og sikret til en 1000-års hændelse.

I Danmark har vi en kystbeskyttelseslov der lader det være op til borgerne at få sikret deres by. Lovgivningen fungerer måske, hvor der er tale om markarealer eller afgrænsede sommerhusområder. Men når der er tale om større bysamfund, bliver det helt håbløst. Det står helt klart for mig nu, hvorfor vi ser flere og flere steder, at fokus bliver vendt mod kommunens vandselskab, der så skal bygge sluser med baggrund i en anden dagsorden end kystbeskyttelse. Der mangler simpelthen en professionel organisation som i Holland, hvor der er penge og de rette kompetencer.

Noget andet der blev meget tydeligt for mig på turen var, at havvand på land ikke kan løses i hver enkelt kommune. Løsninger kræver en overordnet planlægning og styring, for at sikre en samlet koordineret løsning, på tværs af tilfældige kommunegrænser.

Man kan vel godt sige, at Østkysten nu langsomt får forhold, som de har været på Vestkysten i mange år.

Som det er nu, kommer dem med toilet tilsluttet kloak til at betale for kystsikring for dem, der bor i de lave områder. Det virker ulogisk og vil på sigt give uklare ansvarsområder og ugenomsigtige spildevandstakster.

Besøget i Hamburg gav virkelig inspiration til at tænke anderledes - med naturen og ikke mod naturen.

Opfølgning

Det bliver meget spændende at få samlet den nye viden og se, om vi i et samskabende arbejde med Norddjurs Kommune kan nå frem til en anbefaling af de løsninger, vi kan se.

Vandet fra landet

Af Dorthe Selmer, Region Midtjylland

Lige nu inviteres virksomheder og vidensmiljøer til at komme med bud på, hvordan vandet fra landet kan håndteres.

Vandet fra landet kan skabe store problemer i byerne, når vandløb går over deres bredder og oversvømmer byen. Der er dannet et bredt partnerskab, som arbejder med disse problemstillinger.

Partnerskabet er finansieret af Naturstyrelsen som en del af regeringens innovationsstrategi og består af følgende parter:

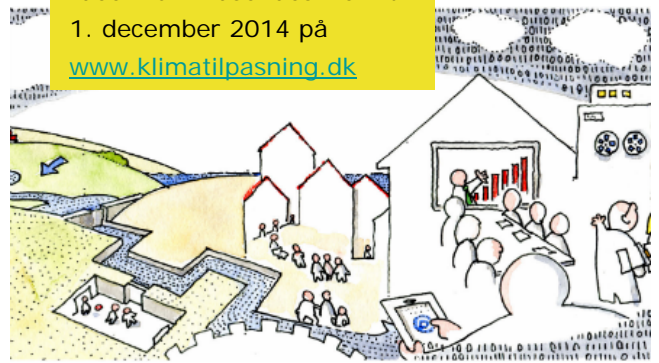

I projektet arbejdes med åer, der skaber store oversvømmelse i byområder. Der er fokus på Storå ved Herning og Holstebro, Ege å og Aarhus Å ved Århus, Højbro Å ved Gribskov samt Grejs Å ved Vejle.

Formålet med partnerskabet er at udvikle, dokumentere og præsentere klimatilpasningsteknologier, der kan håndtere vandet fra landet og dermed aflaste byområder under skybrud og ved ekstreme nedbørs-situationer. Der er stort fokus på samspil mellem relevante parter.

Der findes allerede mange løsninger til håndtering af vandet fra landet. Grundlæggende kan man jo styre oversvømmelser ved at sikre sig "langsommere" vandløb ved forskellige og meget anvendte metoder. Projektet arbejder med at udvikle nye metoder. For eksempel at man kan opmagasinere mere vand i jorden ved at regulere drænafstrømning. Man kan også forestille sig at bygge dæmninger eller have varsling med tilhørende beredskab med sandsække

Ideer kan indsendes frem til
1. december 2014 på
www.klimatilpasning.dk

og pumper. Eller løsninger, hvor landmanden "sælger" retten til at opmagasinere vand på jorden langs åen i perioder.

Gennem partnerskabet samles og systematiseres løsninger, så forsyninger og kommuner får et mere objektivt grundlag til vurdering af de forskellige muligheder.

I projektet er der også mulighed for at teste nye løsninger. De kan udvikles i relevante samarbejder med virksomheder, der har interesse i at markedsføre og opskalere dem til det danske og udenlandske marked.

Nye løsninger er ikke nødvendigvis nye "dimser" til regulering af vandstrømme. Det kan for eksempel være varslingssystemer, beredskabsmetoder, nye arbejdsmetoder, modelberegninger, planlægningsværktøjer eller nye måder at kombinere kendte løsninger på.

Det er tanken, at der vælges nogle løsninger ud, som det er muligt at markedsmodne i projektets levetid, og at metoderne så afprøves i et eller flere af de involverede åsystemer. Dermed fås både driftserfaringer og dokumentation for de nye løsninger.

Et innovationsskabende netværk

Endelig er det tanken, at der gennem partnerskabet kan skabes et åbent netværk, der på længere sigt kan sikre en fortsat udvikling af klimatilpasningsløsninger for vandet fra landet. Hvis dette lykkes, kan netværket udgøre en model for fremtidig offentlig-private tværsektorielle partnerskaber. Det handler om, at nye holdbare løsninger udvikles, og at kendskabet til dem udbredes, så de bliver implementeret.

Regionen får styr på sine bygninger

Af Dorthe Selmer, Regional Udvikling, Rolf Johnsen, Miljø og Thomas Jørgensen, Koncern økonomi, Byggeri og Ejendomme, alle Region Midtjylland

Regionsrådet i Region Midtjylland vil gerne være sikker på, at vi har styr på vandet omkring regionens ejendomme. Det er dels for at passe på værdierne, undgå ulykker, men også for at sætte fokus på, at man ved relativt små indgreb kan undgå at der med skybrud følger ulykker

Eksempel fra Regionshospitalet i Horsens.

Tv. ses strømningsveje og ophobninger. Th. ses vurderinger af risici. Rød er kritisk!

Flere og større nedbørsbegivenheder, havspejlsstigninger og storme betyder nye krav til, hvordan vi håndterer vand og udviser særlig opmærksomhed ved selv små forandringer på bygningerne eller de nære omgivelser.

Derfor er regionen i gang med at foretage en screening af *alle* regionens bygninger. Med screeningen følger en analyse af kritiske punkter på ejendommen ud fra strømningsveje og oversvømmelseskort, suppleret med dialog med de bygningsansvarlige.

Analysen fremstilles på oversigtskort. Som det fremgår ovenfor til højre, har punkterne forskellig farve, alt efter hvor akut risikoen vurderes at være. En nærmere gennemgang af de faktiske forhold på stedet i samarbejde med de bygningsansvarlige, tilvejebringer et

værdifuldt grundlag for prioritering af de fremtidige vedligeholdelsesarbejder på ejendommen. Dette suppleres med et katalog af løsningsmuligheder, som kan inspirere de enkelte bygningsansvarlige. Den opnåede viden kan også være nyttig i forbindelse med ombygninger, der måske uden ekstra omkostninger giver mulighed for at fjerne en risiko.

I øjeblikket er konceptet ved at blive testet, men inden for de næste to måneder forventes screening gennemført på de første 20 ejendomme. Senere kan konceptet evt. anvendes af andre – kommuner eller andre større ejendomsbesiddere.

Yderligere info:
Rolf Johnsen
roljoh@rm.dk
7841 1944

Forvirring

om anlæg af diger og kystbeskyttelse

Af Marianne Marcher Juhl, Rambøll

RAMBØLL

Kun få har erfaring med området og kystbeskyttelseslovens virkemidler.

Havvandet stiger, og flere stormfloder som Bodil forventes at ramme de danske kyster og byer. I projektet "Forvaltning af havvand på land" sættes der fokus på den nuværende danske lovgivning og praksis for kystbeskyttelse. Kommuner, borgere, digelag, kystdirektoratet m.fl. fortæller i interviews om deres oplevelse af Kystbeskyttelseslovens forvaltning.

Stemningsrapport fra interviewene

"Det er uklart, hvordan loven skal administreres", siger kommunerne. Det er generelt de grundejere, der får gavn af kystbeskyttelsen, der skal betale, men i nogle tilfælde er der jo også kommunale eller samfundsmæssige værdier på spil, og hvordan skal udgifterne så fordeles mellem parterne?

Nogle kommuner har haft en del ansøgninger om kystbeskyttelse, men mange kommuner har kun lidt erfaring på området. Der mangler viden om praksis i Danmark, faglig viden om kystprocesser, og hvordan man fastsætter det niveau, der skal beskyttes til. *"Det er ikke rart, når man ikke kan svare borgerne klart",* siger en af de interviewede.

Der er rigtig mange interessenter, der skal høres, og som har en mening om et bestemt

Oversvømmelse på havnen i Horsens efter Bodil, december 2013

kystbeskyttelsesprojekt. Det gør det ikke nemmere, at kravene og ønskerne til den måde, vi kystbeskytter på i Danmark, ikke er kendt lokalt. Der bliver derfor en meget lang sagsbehandlingstid, hvor projektet sendes frem og tilbage mellem Kystdirektorat, kommune og borgere flere gange.

Vi mangler en fælles strategi, en overordnet plan og nogle retningslinjer for at fordele udgifterne mellem parterne. Den enkelte lodsejer eller grupper af lodsejere kan ikke overskue problemstillingen og fx sikre, at deres projekt ikke skaber problemer for andre længere oppe eller nede ad kysten. Der bør det offentlige have en tydelig rolle og fastsætte fælles retningslinjer.

Lovgivningen

I Danmark er det de grundejere, der får gavn af kystbeskyttelsen, der skal anlægge og finansiere et dige eller anden kystsikring. Kystdirektoratet skal godkende projekterne, mens kommunerne står for proces, sagsformidling, høringer mv. På Jyllands vestkyst varetager staten kystbeskyttelsen.

TRIGGER PLANNING

Af Morten Bøgebjerg, Rambøll Attractor

RAMBØLL

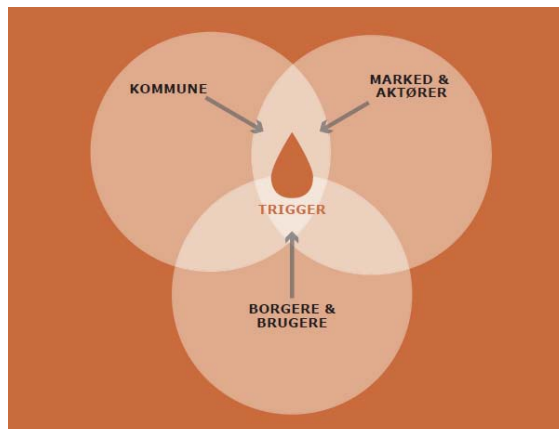
At verdenshavene stiger er et faktum. Ligeledes er det et faktum, at Danmark som et lavtliggende område står over for stadig stigende samfundsmæssige udfordringer som følge af stigende vandstande - fra havene, fra himlen og fra grundvandet.

Det er udfordringer, som vi ikke er vant til at takle i denne skala, og som vi derfor ikke har integreret som en del af vores tænkning og planlægning i samfundsudviklingsprojekter.

Flere udtrykker ligeledes bekymring for de potentielt betydelige kommunale investeringer, der kan ligge i kystsikring. De udskyder derfor dagsordenen, da det opfattes som en problematik, der først for alvor bliver aktuel om 30 – 50 år.

Det skal være nu, hvis det skal være rentabelt

Erfaringerne fra lande omkring os, der har arbejdet med disse udfordringer i generationer, er, at der skal tænkes i lange planlægningshorisonter, og der skal tænkes helhedsorienteret og multifunktionelt. Tilsvarende skal der tænkes i, hvordan en bred vifte af aktører er med til at løfte indsatserne og investeringerne. Fokus på multifunktionalitet sikrer både, at kystsikringen kan integreres i andre samfundsmæssige investeringer, men også at projekterne bliver interessante for andre aktørers investeringer. Dette ses eksempelvis i projektet "Klimabyen i Middelfart", hvor man har sammenlignet potentialerne i en monofunktionel teknisk løsning, og i en multifunktionel samfundsmæssig løsning.

Se evt: <http://www.klima-byen.dk/>

Projektet viser vejen for, hvordan en kommune ved en given investering kan skabe helt andre projekter, tiltrække anden form for finansiering og dermed realisere projekter med betydelig multifunktionalitet og øget samfundsmæssig værdi. Men det fordrer, at klimaet tænkes ind nu og ikke om 30 år!

Den nye rolle som "TRIGGERPLANLÆGGER"

Der er væsentlige potentialer i at tænke anderledes på området. Den ansvarlige myndighed eller bygherre som eksempelvis kommunen har mulighed for både at skabe mere funktionalitet i projekterne til gavn for brugere og borgere. Tilsvarende kan man skifte fokus fra at skulle forholde sig til den samlede investering og den samlede planlægning til mere at fokusere på mindre strategiske nålestiksinvesteringer, de såkaldte triggerinvesteringer, der er et element i triggerplanlægning.

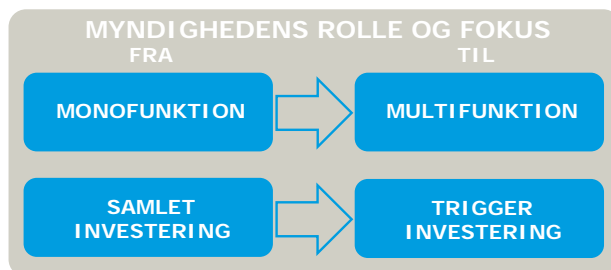
Historisk har tilgangen ofte været, at kommunen står for den samlede planlægning, som strækker sig over en længere periode. Triggerplanlægning er mere strategisk og taktisk. Der udarbejdes overordnede strategier og ambitioner for givne områder, eksempelvis et havneområde. Herefter identificeres mulige triggeremner i området. Et godt triggeremne er det lille strategisk valgte projekt, der - når det er etableret - åbner

op for, at selvsamme havneområde kan opdages og ses på nye måder. Det kan være noget så enkelt som at etablere en strandbar på et tomt havneområde flere år inden der bygges boliger – som det er set på havnen i Aarhus.

Strandbaren er triggeren

Strandbaren er triggerprojektet, som trækker folk til et ellers øde område, giver borgerne oplevelsen af områdets kvaliteter og skaber positiv omtale i byen. Og hvem ved, om nogle af strandbarens besøgende ender med at købe en lejlighed på havnen?

HVAD ER TRIGGER PLANNING?

Trigger planning er en tilgang, som medvirker til, at der arbejdes mere **strategisk, målrettet og helhedsorienteret** med langsigtede udviklingsopgaver, som eksempelvis kystsikring. Dette udfra en filosofi om at få andre aktører med i udviklingen af det konkrete område.

Investeringerne i udviklingsprojekter bliver mere målrettede og får mere nålestiks-karakter, hvorved investering og risici minimeres samtidig med, at andre investorer og aktører kommer tidligere ind med investeringer og medansvar. Vel og mærke uden at Kommunen mister grebet om den samlede strategi og udvikling.

Trigger planning er en struktureret metode, hvor **aktiviteter valideres og besluttet løbende blandt væsentlige aktører**. Hermed styrkes prioriteringer og løsninger, samtidig med, at argumentation i sagsbehandling og beslutningsprocesser i Kommunen bliver klarere. Kommunen kan åbne udviklingsprocessen op for eksterne aktører og interessenter langt tidligere, hvilket både sikrer **kortere investeringshorisont for den ansvarlige myndighed, samt mere holistiske projekter og multifunktionelle løsninger**.

Samskab byudvikling og klimasikring

Af chefkonsulent Thomas Lyhne, Pluss Leadership

Den nye drejebog 'Havvand på Land' viser gennem fem praktiske eksempler en model til at organisere og involvere borgere, brugere, eksperter og andre interessenter til at samskabe kreative, multifunktionelle løsninger til klimatilpasningsudfordringer

Samskabelse kræver ressourcer og åbenhed om løsningsudfald

I modsætning til en klassisk lokalplan – evt. med høringer og arkitektkonkurrence efterfulgt af et anlægsudbud – starter samskabelse med, at de interessenter, som har interesse og viden på området, inviteres til sammen at udvikle en løsning. Og de involveres i hele processen.

Omdrejningspunktet er at etablere 'et fælles udviklingsrum' Som projekter er

"Det er centralt, at man som kommune kan etablere et lukket rum, hvor der er plads til fælles udvikling og dialog. Dialogen skal foregå imellem parterne og ikke i offentligheden,"
Søren Adsersen, projektdirektør for Ringkøbing K hos Realdania

det helt afgørende at facilitere processerne i udviklingsrummet for at sikre fremdriften og man skal være klar til at afgive kontrol over beslutningerne. Til gengæld

får man bedre løsninger og ejerskab til projektet.

Ringkøbing K: Attraktivt boligområde og klimaværn udviklet af fond og kommune

Ringkøbing K har skabt et attraktivt nyt byområde, hvor løsning af klimaudfordringer er gjort til en del af attraktionen for såvel byområdet som besøgende turister. Den unikke løsning er samskabt af kommunen og Realdania By og organiseret i et anpartsselskab med fælles ejerskab. I hele udviklingsprocessen er borgerne aktivt involveret, bl.a. fordi det er dem, der bruger byen, og dem, der i sidste ende skal vælge at flytte ind i Ringkøbing K. Byområdet realiseres i takt med efterspørgslen. Projektet har via samskabelsesprocessen således fået finansiering, viden og ejerskab.

Lemvig højt vandssikring: Havnen er omlagt og lokal 5. klasse udsmykker muren

En multifunktionel mur, der bl.a. afgrænser en række områder til aktiviteter, løser Lemvigs behov for højt vandssikring. Muren er en integreret del af hele omskabelsen af havnen fra en fiskeri- og erhvervshavn til et attraktivt byområde for borgere og turister. Borgerne var aktivt inddraget i samskabelsesprocessen med at udvikle pladserne bag muren. Bl.a. blev ønsket om en legeplads imødekommet ved, at projektet afsatte et legeområde, som borgerne senere har realiseret, og en lokal 5. klasse fik til opgave at udsmykke muren. Processen gav den præcise viden om behov, engagement i realiseringen og ejerskab til det endelige projekt.

Højt vandssikringen i Lemvig

Drejebogen

Dette er blot to af fem cases, der indgår i drejebogen, hvor lokale og eksterne interessenter succesfuldt har samskabt løsningen på en klimamæssig udfordring. Centrale aktører i de fem cases er blevet interviewet, og deres erfaringer fremhæves i drejebogen. *"Denne systematiske videnindsamling løfter den erfaringsbaserede knowhow hos enkeltpersoner til en samlet viden, som andre kan bruge"*, siger chefkonsulent Thomas Lyhne, Pluss Leadership, projektleder for udarbejdelsen af drejebogen. Det er netop anvendeligheden, der er i fokus: *"Vi håber, at erfaringer og de trin for trin-anbefalinger, vi har i denne drejebog, både giver inspiration og en praktisk hjælp til samskabelsen af mange innovative og nyttige klimaprojekter fremover"*, siger chefkonsulent Rolf Johnsen, Region Midtjylland, der er ansvarlig for projektet på vegne af regionen.

Bagsiden...

Ekskursionen til Holland og Tyskland for deltagerne i »Havvand på land« blev gennemført i samarbejde med partnerne i WaterCAP Taskforce. Et netværk, som Region Midtjylland deltager i sammen med Videncenter for Landbrug, samt forskellige engelske, hollandske og tyske aktører.

Læs mere: www.watercaptaskforce.eu

Satte du X i kalenderen den 3. marts 2015?

Den dag sættes klimadebatten på dagsordenen for politikerne i region og kommuner i Region Midtjylland.

Følg med på www.revus.rm.dk

Eller spørg hos redaktionen af dette skrift.

En artikel om »Havvand på land«

Da projektgruppen var på ekskursion havde vi Anne Sofie Osmundsen med. Hun var på det tidspunkt studentermedhjælper hos Cowi.

Anne Sofie har begået en spændende artikel om processen. Den er optaget i Dansk Byplanlaboratoriums tidsskrift Byplan. Endnu er tidsskriftet ikke offentliggjort digitalt. Men artiklen kan hentes på www.revus.rm.dk

Vækst- og udviklingsstrategi

Regionsrådet og Vækstforum arbejder på at få vedtaget en fælles strategi for vækst og udvikling i det geografiske område Region Midtjylland. Det er en fælles strategi for de, der ønsker at være med til at påvirke udviklingen.

Der arbejdes med fire hovedudfordringer. Klima og ressourcer er en af dem.

Under de mange arrangementer, som løber af stablen for tiden indsamles inspiration til strategien. Deltag, hvis du vil påvirke, hvad regionen skal fokusere på i de kommende år. Følg med på www.revus.rm.dk

Nyhedsbrevet udgives af

Den tværfaglige projektgruppe vedrørende klimatilpasning i Region Midtjylland.

Kontakt Rolf Johnsen, roljoh@rm.dk, hvis du har spørgsmål, eller ønsker at bringe en artikel i det kommende blad, som må forventes i februar 2015.